

Kuzey Rönesansı'nda Yenilikçi Bir Ressam: Jan Van Eyck*

An Innovative Artist in the Northern Renaissance: Jan Van Eyck

Serdar Dartar

^a Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
serdardartar@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5944-8331

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Başvuru tarihi: 16.05.2022
Düzeltilme tarihi: 17.06.2022
Kabul tarihi: 28.06.2022

Anahtar Kelimeler:
Rönesans,
Flaman,
Resim,
Kuzey Rönesansı,
Sanat

ARTICLE INFO

Article history:
Received: 16.05.2022
Received in revised form: 17.06.2022
Accepted: 28.06.2022

Keywords:
Renaissance,
Flemish,
Painting,
Northern Renaissance,
Art.

ÖZ

Rönesans ile toplumların hayatı ve buna bağlı olarak sanat anlayışları farklı bir perspektifle gelişim göstermiştir. 14. ve 16. yüzyıllardaki gelişmeler toplumun yaşayış dengesine ve sanatına da önemli etkiler yapmıştır. Toplumun yapısında ve düşünce ikliminde önemli rol oynayan Rönesans, 14. ve 16. yüzyılı kapsayan tarihsel bir süreçtir. Rönesans'ın kendi tarihsel sürecindeki gelişim evrelerinde sanatta değişik yaklaşımlar, teknikler meydana gelmiştir. Rönesans ile resim sanatı açısından resme farklı tekniklerin girdiği, perspektif denemelerinin yapıldığı görülürken, özellikle Kuzey Rönesans'ı olarak adlandırılan Flaman Sanatı içerisinde de yağlı boya tekniğinin geliştirilmesi söz konusu durumu desteklemiştir. Çalışmada Rönesans ve Rönesans'ın getirmiş olduğu anlayışlar, yenilikler, sanatsal anlayış değişiklikleri ve buna paralel olarak Rönesans'ın 15. yüzyıl toplumunun yaşayışına ve sanat anlayışına etkileri irdelenmiştir. Genel manada Flaman Sanatı'ndaki sanatsal anlayışın değerlendirilmesi yapılarak sanatçıların üslupları üzerinde durulmuştur. Çalışmada Jan van Eyck'in yaşamı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Yapılan eser çözümlenmeleriyle sanatçının eserlerinde oluşturduğu gerçeklik anlayışı da incelenmiştir. Naturalist anlayışın Kuzey Rönesansı'daki etkileri eserler üzerinde incelenmiştir

ABSTRACT

With the Renaissance, societies have a wide variety of options with different perspectives on life and accordingly. It allows building and building the development in chapters 14 and 16. The Renaissance, which played an important role in the system and life of the society, must have been completed in the 16th, 14th and 14th centuries. Changes, techniques and development of art in its own period in the developmental stages of the Renaissance. Renaissance performances from the Northern Renaissance, illustrated shows, experimental images, and oil painting techniques are the supporting arts. It is aimed at advanced understandings, contemporary understandings, contemporary understanding and, in parallel, the 15th century understanding of life and art of the Renaissance. In general, the styles of those who are thought to be critically evaluated in Flemish Art are emphasized. Focus on the product and quarry in Eyck work van. It will be applied in the application of the work done and the work done. We invite you to Northern Renaissance for a naturalistic understanding.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Dartar, S. (2022). Kuzey Rönesansı'nda Yenilikçi Bir Ressam: Jan Van Eyck. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 8 (1), Yaz, s. 188-200.

* DOI: 10.46442/intjcss.1117528

** Sorumlu yazar: Serdar Dartar, serdardartar@gmail.com

1. Giriş

Rönesans ile bilgiye olan ilginin giderek büyüdüğü, insanların yaşamış oldukları çevreyi daha bilinçli olarak gözlemlediği görülmektedir. Sanatçılar, sanat konusundaki kalıplaşmış bazı konuların dışına taşarak eserlerine yeni temalar eklemiştir. Antikiteye ilginin tekrar ortaya çıkması yeni konuların oluşmasını sağlamıştır. Sanat anlayışındaki değişikliklerin kaynağı Antik Yunan-Roma sanatına duyulan ilgiyi canlandırmıştır. Dinsel konuların etkisini sürdürdüğü bu dönemde, din dışı konuların da sanata dâhil edildiği, sanatçıların din dışı temalara da yönelmiş olduğu görülmektedir.

Toplum yaşantısına ve toplumun sanat anlayışına önemli bir etkide bulunan Rönesans'ı gelişim bakımından 3 farklı döneme ayırmak mümkündür. Rönesans'ın her döneminde sanatta değişik yaklaşımlar, teknikler meydana gelmiştir. Teknik anlamda meydana gelen değişikliklerin yanı sıra sanatçıların konumu ve ilgilendikleri temalar da değişkenlik göstermiştir. Bu dönemler; Erken Rönesans-Yüksek Rönesans- Geç Rönesans olarak tanımlanmaktadır. Gelişen Hümanizm anlayışı ile insana verilen değer artmış, Güney Rönesansı'nda ideal güzellik anlayışı benimsenerek insan bedeni bu güzellik anlayışı içerisinde yansıtılmıştır. Erken Rönesans döneminde perspektif denemeleri yapılmış ve tek noktalı perspektif keşfedilmiştir. Yüksek Rönesans döneminde ise doğrusal perspektif gelişmiş, Leonardo da Vinci'nin resimleriyle ideal güzellik anlayışı daha belirgin biçimde kendisini göstermiştir. Rönesans döneminde pek çok sanatçı perspektif alanında denemeler yapmıştır. Mimar Filippo Brunelleschi, Giotto, Masaccio, Paolo Uccello gibi sanatçılar bu anlamda örnek oluşturmuşlardır. Paolo Uccello sanat tarihi içerisinde kendisini kanıtlamış ressamı arasında yer almaktadır. Özellikle perspektif alanındaki çalışmaları, eserlerindeki vurgulamaları, onu farklı bir yere taşımıştır.

Bir başka önemli ressam, Andrea Mantegna, Rönesans döneminin önemli isimlerinden birisidir. Rakursi olarak adlandırılan tekniği etkili bir biçimde kullanmış, aynı zamanda yanılısamacılığın (quadratura) başarılı örneklerini vermiştir.

“Yanılsamacılık'ta kullanılan iki temel teknik ‘trompe l'oeil’ ve ‘quadratura’ dır. Fransızca ‘trompe l'oeil’, ‘göz aldatmacası’ anlamındadır ve izleyicide örneğin bir elma resmine değil de gerçek bir elmaya bakıyormuş yanılsamasını yaratan resimler için kullanılır. Terim, çoğunlukla ölü doğa resimleri ya da dış kapalı, çoğu kez ev içi ortamlardaki küçük nesnelere betimleyen yapıtlarla bağlantılı olarak kullanılır. ‘Quadratura’; bir resim ya da freskin, içinde sergilendiği bina ile karıştırılacak kadar bütünleştiği büyük boyutlu göz aldatmacalarını ifade eder.” (Little, 2008: 34).

Andrea Mantegna, bu tekniklerle Rönesans resim anlayışına da yeni bir etki kazandırmıştır ve söz konusu teknikleri son derece etkili bir biçimde kullanmış, eserlerinde adından bugün dahi bahsettirecek bir maharetle sergilemiştir.

“Mantu'da Gonzaga dükaları için çalışmış, erken Rönesans'ın oldukça kişisel ve erkenden gelişmiş bir ustası. Ciddi bir entelektüeldir. (...) Nefes kesici bilimsel perspektif ve rakursi ustalığına sahiptir. En etkileyici haliyle (orijinal yerinde) panel resimlerinden daha rahat olan, büyük, dekoratif planlarında görülebilir.” (Cumming, 2008: 107).

Rönesans'ın getirmiş olduğu yeni fikirler, oluşumlar dünyasında sanatçılar yaptıkları eserlere daha da bilimsel yaklaşmışlardır. Doğa gerçeğinin birebir yansıtılması hususu bu dönemde yeniden gündeme gelmiş ve daha da bir güç kazanmıştır. Bu durumun oluşmasında yeni bir atılım olan ‘çizgisel perspektif’ in büyük bir etkisi olmuştur. Sanatçıların içinde buldukları topluma karşı bakış açıları, değer yargıları hayatlarına ve buna paralel olarak sanat anlayışlarına giren Hümanizm ile farklı bir boyuta ulaşmıştır.

Rönesans'ın yankılandığı her sahada bu düşüncede barınan birtakım değerler öne çıkmaktadır. Eski Yunan-Roma sanatına dönmek, dini konuların anlatımında dahi insanı temel olarak almak, dünyayı ve dünya gerçeklerini bu anlayışla değerlendirmek gibi değerler, Rönesans'ın temelinde yatan değerler olarak

karşımıza çıkmaktadır. Rönesans, bireyi ön planda tutmuştur. Ölümünden sonraki dünyayı esas alan, sadece Tanrı'yı ve dini yaşama nedeni olarak gören Ortaçağ düşüncesinin tam tersi bir anlayış, Rönesans ile birlikte toplumun her alanına yerleşmiştir. Rönesans'ın resim sanatı açısından özelliklerine bakıldığında disiplin, denge, uyum gibi kavramlar dikkati çekmektedir. Rönesans resminde çizgisel bir anlayış hâkimdir, düzlemsel etki ve kapalı bir kompozisyon anlayışı vardır.

“Rönesans'ta, sanatçılara göre resim bir bilgi aracıydı belki, ama aynı zamanda bir mülk aracıydı da. Rönesans resmine eğildiğimizde bunun Floransa'da, daha başka yerlerde biriken sınırsız zenginlikler yüzünden gerçekleşebildiğini, zengin İtalyan tüccarların ressamalara dünyada güzel, istenir olan her şeyi onların mülküne sokabilecek araçlar gözüyle baktıklarını unutmamalıyız. Floransa saraylarındaki resimlerle küçük bir dünya oluşmuştur. Bu dünya mülk sahibi, sanatçılarına, dünyada kendisi için değerli olan her şeyi ulaşabileceği yerde, olabilecek en gerçek biçimde yeniden yarattırıştır” (Berger, 2018: 86).

2. 15.Yüzyıl'da Rönesans Sanatı

Toplumların sosyo-kültürel açıdan değişim ve gelişim göstermesi, yaşadıkları dönemde meydana gelen olumlu veya olumsuz faktörlerin oluşturduğu etkilere bağlıdır. Yaşanılan savaşlar, ekonominin refah düzeyine etkisi, kültürel değişimler, yaşamın her alanındaki yeni bakış açıları bu toplumsal değişimi etkilemiştir.

Savaşların siyasi birtakım dengeleri değiştirmesi ve ekonominin ticaretle birlikte gelişme göstermesi sanat anlayışını da aynı şekilde etkilemiştir. Değişen güç dengelerinin etkisi birçok toprağı farklı imparatorlukların himayesine dahil ederken, soylu ve dönemin ileri gelen birtakım aileleri ticaret alanında büyük atılımlar yapmış ve bu ticari atılımlar farklı sanat malzemelerinin sanatçılarla buluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumun oluşmasında yadsınamayacak bir unsur olan sanat kavramının önem kazanması da unutulmaması gereken bir durumdur. Soylu ailelerin resim yaptırılmaları ve bu konuda adeta bir yarış içerisine girmiş olmaları önemlidir. Pek çok sanatçı kullanmış olduğu teknikleri ve malzemeleri yeni tanışmış oldukları malzemelerle farklı bir boyuta taşıyarak daha değişik teknikleri çalışmalarında kullanmışlardır. Yağlıboya tekniğinin tempera tekniğinin yerini alması bu teknik değişikliğe örnektir. Toplumların yaşamış olduğu olaylar sosyal hayatlarını etkilediği gibi, sanat hayatlarını da etkilemiştir. 14. ve 15. yüzyılı birbirine bütünleştiren bu olaylar, insanların ihtiyaçlarına yansımış ve bu durumda sanat anlayışını şekillendirmiştir. 15. yüzyılda sanatın anlayış prensiplerine yalnızca tekniksel malzeme çeşitliliği dahil olmamıştır. Yeni konular, yeni birtakım keşifler, mimari alandaki yenilikler, perspektif denemeleri, farklı sanat dalları gibi pek çok birikim de bu anlayışın içerisinde yer almıştır.

Johan Guttenberg'in matbaası ile fikir alanında bir devrim meydana gelmiştir. Bu olay bir devrim niteliği taşımaktadır; çünkü, insanların edinmek istedikleri bilgilere daha kolay ulaşmış ve düşünceleri çok daha çabuk bir biçimde, hızla yayılma olanağı bulmuştur. Duygu ve düşüncelerin hızlı bir şekilde yayılabilmesi, edinmek istenilen bilgilere daha kolay ulaşılabilmesi için oldukça hızlı bir zaman dilimi ve düşük bir maliyet gerekmektedir. Johan Guttenberg, matbaası ile bu önemli sorunu çözmüştür. Aynı şekilde resim alanında ve mimari alanda da farklı denemeler, çalışmalar yapılmıştır. Perspektifin kullanılması özellikle Filippo Brunelleschi ile daha farklı bir boyuta ulaşmıştır.

“Dönemin bir başka yeniliği Filippo Brunelleschi'nin (1377-1446) resimde tek nokta perspektifini geliştirmesiydi. Bu sistem iki boyutlu resimdekinden daha büyük göz aldanmasına olanak vererek, üç boyutlu mekân izlenimini yarattı. Böylece Ortaçağ'ın yassı ve sakarca resimlerinden kopuşu getiren bir atılım yaşandı.” (Charles vd., Çev: Elhüseyni, 2012: 47).

Gelişmeler sadece ticaret ve sanat alanında değil, coğrafi anlamda, yapılan keşiflerle de yaşanmıştır. Keşfedilen yeni topraklar, yeni kültürler gelişimin bir parçası olarak yerini almıştır. Edebiyat alanında yaşanan gelişmeler ile tarihin, kültürün köklü bir yansıması, metinler üzerinde kendini göstermiştir.

“İnsan yeteneklerinin bilincine varılması bir ilerlemeye neden olmuş ve bireysellik kavramını yerleştirmiştir. Yalnızca eski dünyayı model olarak alan usta, yeni bir saygınlık kazanmıştır. Zanaatçı artık sanatçı olmuştur ve aynı zamanda hem heykeltıraş hem mimar hem ressam ve hatta kuramcı olarak görülmeye başlanmıştır. İtalya’daki Rönesans dönemi çalışmaları ve araştırmalarına paralel olarak, Flaman’da Jan van Eyck ya da Rogier van der Weyden gibi sanatçılar yağlıboya ile denemeler yapmaya başlamışlar; figür ve manzara resimlerindeki ayrıntılar için inanılmaz bir göz geliştirmişlerdir.” (Hollingsworth, Çev: Küçükerdoğan, Ergüder, 2009: 212).

3. Kuzey Rönesansı (Flaman Sanatı) 1420-1520

Rönesans’ın yükselişi, Güney’de İtalya’da olduğu gibi Avrupa’nın diğer ülkelerinde de yankı bulmuştur. İtalya’da Rönesans’ın gelişimine paralel olarak aynı dönem içerisinde Flandra’da önemli bir sanatsal oluşum meydana gelmiştir. Kuzey bölgelerindeki sanat, eski Yunan ve Roma sanatının yeniden canlanması anlamındaki Rönesans mantığının tam olarak karşılığı olmasa da yağlıboyanın gelişip olgunlaşması ile resim sanatında yeniden bir doğuşu gündeme getirmektedir.

Kuzeyde varlıklı sanat koruyucularının gücü ticarete dayanmaktadır. Rönesans’ın getirdiği düşünce ikliminden farklı olarak Kuzeyde geleneğe dayalı bir anlatım tarzı hüküm sürmektedir. Sanat koruyucuları gücünü sergilemek için pek çok eser yaptırmıştır.

Tablo1: King’s College Şapel, Cambridge, 1441.

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Choir_of_King%27s_College,_Cambridge#/media/File:Cambridge_-_King's_Chapel_-_stalles.jpg

Süslemeler, el yazmaları, mimari yapılarıdaki ince işçilik Gotik üslupla ilişkilendirilmektedir.

“Fransa Kralı II. Jeanne’in oğlu olan duc de Berry, saray geleneğini devam ettirerek resimli el yazmaları yaptırmıştır. Onun siparişiyle yapılmış olan Saatler Kitabı adlı yapıt, olağanüstü güzellikteki minyatürleriyle mevsimlerin geçişini avlanma, kutlama ve tarımsal çalışma gibi etkinliklerle yansıtmış ve böylece bolluk ve çalışma betimlemeleriyle kitabı yaptıran kişinin saygınlığını vurgulamıştır. Ayrıntılara dikkat edilirse, zengin adamı ve yoksul bir köylüyü aynı ustalıklarla çizdiği görülebilir.” (Hollingsworth,, Çev: Küçükerdoğan, Ergüder, 2009: 244).

Tablo 2: Limbourg Kardeşler – Saatler Kitabı, 1416.

Kaynak:<https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/northern-renaissance1/limbourg-brothers/a/limbourg-brothers-trs-riches-heures>

Kuzey Rönesansı'nda dini içerikli konular bu dönemin sanatında hâkim olan bir durumdur. Fakat bu yalnızca din temalı resimlerin yapıldığı anlamına gelmemektedir. Din dışı, gündelik hayatı yansıtan birtakım konular da işlenmiştir. Eserlerde anlatılan durumdaki ayrıntıya yer verme eğilimi, resimsel öğelerin ayrıntılı şekilde aktarılması Kuzey Rönesansı'na farklı bir özellik katmaktadır. Kuzey Rönesansı'nda figürler, günlük hayattan resmedilmiştir. Ressamların dini konuları resim düzlemindeki dünyevi atmosferi yansıtan dünyevi unsurlar içinde gördükleri gibi doğal gösterme eğilimi, Kuzey Rönesansı'nı farklı kılan özellikler arasına girmektedir. Söz konusu duruma Rogier van der Weyden'in Middelburg Altarı resmi örnek teşkil etmektedir.

Tablo 3: Rogier van der Weyden Middelburg Altarı Sol Pano, 91x40 cm. 1460.

Kaynak:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Rogier_van_der_Weyden_-_The_Middelburg_Altar_-_Google_Art_Project.jpg

“Rogier van der Weyden'in Middelburg Altar Resmi'nde Meryem Ana, Kayzer Augustus'un karşısına çağdaş bir Hollanda evinin içinde çıkar. Her şey dünyevi alemin bir parçasıdır. Büyük açık pencereden resme derinlik veren tarlalar ve çayırılar görünmektedir” (Krausse, 2005: 26).

Ev yaşantısını anlatan resimler içerisinde alegorik, sembolik anlamlar barınmaktadır. Zenginliğin belirtilmesi, süslü, değerli eşyaların son derece titiz bir şekilde yansıtılması, gündelik yaşantının sanat eserinde kendine has bir konumunun olduğu düşüncesi ile resmedilmeye değer görülmesi gibi özellikler Kuzey Rönesansı'ndaki sanat anlayışını önemli bir ölçüde açıklar niteliktedir. Kuzey Rönesansı'nda sanatı destekleyenlerin tüccar sınıfı olduğu görülmektedir. Çoğu tüccar, resmini yaptırırken, ressamın resimlerine yansıtılmış olduğu resimsel unsurların aktarımının görüldüğü biçimde, aynadan yansır gibi bir yaklaşımla olduğu görülmektedir.

Yağlıboyanın bulunup gelişme göstermesi ile eski tekniklerin bırakılıp bu yeni tekniğin olgunlaşması kaçınılmaz bir durum olmuştur. Bu durumun gelişmesinde Hubert ve Jan van Eyck kardeşlerin rolü oldukça büyüktür. Yağlıboyanın daha sonradan üzerinde çalışılacak, müdahale edilebilecek şekilde yavaş kuruması, farklı malzemelerin üzerinde de kullanılabilme olanağı sunması onu fazlasıyla tercih edilen bir malzeme yapmıştır. “Yağlıboya tekniği kullanımı, van Eyck'a tempera kullanan İtalyan fresk ressamlarının uygulayamadığı renk ve ayrıntıları deneme ve deri, kürk ve zengin kabartmalı kumaşların biçim ve dokularındaki ince geçişleri başarıyla yansıtma olanağı vermiştir. Kuzey Avrupa'daki ressamlar arasında yağlıboya tekniğinin gelişimi Batı sanat tarihindeki gelişmelerde büyük rol oynamıştır.” (Hollingsworth., Çev : Küçükdoğan, Ergüder, 2009: 245).

Flaman resminde Natüralizmin önemli bir etkisi vardır. Doğanın birebir olarak aynısını yansıtma düşüncesi, sanatçıların doğaya kutsallık atfetmesiyle doğrudan ilişkilidir.

“Natüralizm; güzel sanatlarda ışık-gölge, oranlar, renk değerleri ve karakteri, optik görünüş içinde yansıtma anlayışıdır. Bu anlayışta bir eser, doğayı detaylarıyla içine alır. Natüralizmde doğaya mümkün olduğu kadar sadık kalınır” (Turani, 2019: 103).

Bu bağlamda, doğanın mucizevi yapısında Tanrının mutlak kudreti görülmüş, betimlenecek olan doğadaki her ne ise olduğu gibi, gözle görüldüğü gibi, onu niteleyebilen tüm ayrıntılarıyla yansıtılarak bu yaratma kudreti vurgulanmak istenmiştir.

3.1. Jan Van Eyck (1390 Maastrich Yakınları-1441 Brugge)

Kuzey Rönesansı'nın önemli ismi Jan van Eyck, resim sanatına getirmiş olduğu teknik ustalık ile adını duyurmuştur. O ve kardeşi Hubert'in Kuzey Rönesansı'nda (Flaman) resim sanatı açısından bir devrim niteliği taşıyan yağlıboya tekniği ile yapmış oldukları eserlerde din temasının içerisinde alegorik bir anlatımın da olduğu görülmektedir. Jan van Eyck, yağlıboya kullanımının yanı sıra eserlerinde yer alan unsurları işlerken gösterdiği ayrıntılı yapıyla da adından söz ettirerek Kuzey Rönesansı'nın temel özelliği olan natüralist anlayışı ustalıkla yansıtmıştır.

“Van Eyck, Burgonya Dükü İyi Philip için çalışmış bir sanatçı-diplomattı. Kökenleri meçhuldür. Bilinen eserleri yalnız 1430'lar ve sonrasına aittir. Hollanda sanatı ve yağlıboya resminin kilit temsilcilerindedir. Tüccar sınıfını ve burjuvaziyi resmeden ilk ressamdır. Eserleri bu sınıfların önceliklerini yansıtır; örneğin kendi portrelerini yaptırmak, kendilerini ciddiye almak (sunak eserleri bağışçıları olarak); doğanın taklidi olarak sanat; zanaatkarlığın ve özenli işin kanıtı olarak sanat; refah ve tertiplilik-, ihtiyat, tertiplenmiş duygu. Harika bir yağlıboya tekniği vardı ve bunu mükemmelliğe ulaştıran ilk sanatçıydı – aydınlık, parlayan renkler ve çok ince ayrıntılar” (Cumming, 2008: 110).

Kuzey Rönesansı döneminde altar adı verilen ve kiliselerde bulunan açılır kapanır panolar bulunmaktadır. Flaman resminde bu sıkça görülmektedir. Eyck kardeşlerin yaptığı, Gent Altar Panosu buna bir örnektir.

“Bu iki kardeş hakkındaki bilgiler sınırlıdır; doğum tarihleri bile belirsizdir. En ünlü eserleri, Hubert'in başladığı ve Jan'ın bitirdiği Mistik Kuzu altar panosudur. Jan ve belki Hubert bir süre Burgonya dükü İyi Philippe'in hizmetinde çalıştı. Düklük sarayına ‘uşak ve ressam’ olarak giren Jan zamanla dükün güvenilir bir dostu haline geldi.” (Charles vd. Çev : Elhüseyni, 2012: 55).

Eyck kardeşlerin yaptığı Gent Altar Panosu'nun mihrap resimlerindeki portreler, Flaman resmindeki gerçeklik anlayışını örnekleyen bir resim oluşturmuştur. Tanrının gücünün yansımaları olarak kutsallık

atfedilen doğanın aynısının verilmesinin amaç edinildiği Flaman resminde, Eyck kardeşlerin oldukça titiz bir şekilde bu altar panosunu yaptıkları görülürken, figürlerin ideal bir güzellik anlayışından ziyade, oldukları gibi resmedildikleri açıkça görülmektedir.

Tablo 4: Jan van Eyck, Gent Altar Panosu 1432, Pano Üzerine Yağlıboya, 350x461 cm., Gent

Kaynak: Charles, 2012.

“Van Eyck’leri şöhrete ulaştıran bir başka etken harika renk kullanma tarzlarıydı. Onların resimlerini incelemek, onlar gibi iyi, parlak, eksiksiz ve etkili resim yapmak için ne yapmaları gerektiğini öğrenmek üzere İtalya’dan sanatçılar gelirdi. Çünkü iki kardeş yağlıboya renkleri başarıyla uygulamanın sırrını bulmuştu. (...) Kıskançlıkla korudukları sırları Brugge’de çalışan İtalyan ressam Antonello de Messina tarafından keşfedildi ve onun aracılığıyla dünyaya yayıldı. Buluş, resim sanatının muazzam gelişme göstermesini sağladı. İki kardeşin eserleriyle görkemli Flandre sanatı doğdu.” (Charles vd. Çev: Elhüseyni, 2012: 55).

Tüccar sınıfın sanat koruyuculuğu bünyesinde gelişen resim sanatında portrecilik yükselen bir ivme kazanarak gelişim göstermiştir. Bu gelişim, Jan van Eyck’a bir tüccar olan Giovanni Arnolfini’nin resmini yapmasına bir neden oluşturmuştur. Resim Giovanni Arnolfini’nin evliliğinin resmedilmesi isteği üzerine yapılmıştır.

“Arnolfini’nin evliliğini görsel kayıt altına alma konusundaki alışılmadık isteği, portrecilik sanatında yeni bir akımı ortaya çıkarmaktadır. Aynaya yansıyan görüntü yakından incelendiğinde, dinadaminin bulunmasının gerekli olmadığı bir dönemde iki kişinin, düğün törenine tanıklık ettiği anlaşılmaktadır.” (Hollingsworth, Çev : Küçükerdoğan, Ergüder, 2009: 247).

Jan van Eyck’ın bu yapıtı, sembolik anlamlarla yüklü bir anlatım içermektedir. Kumaşa olan hakimiyeti, en ince ayrıntısına kadar işlediği eşyalar onu Flaman sanatındaki doğa gerçekçiliğine sevk etmiş ve aynı zamanda nesnelereki ayrıntılı tutum yağlıboyayı kullanmasındaki ustalığı da gözler önüne sermiştir.

“Resmin düzgün, mine gibi işlenmiş yüzeyi, bezir yağı ile karıştırılmış pigment sırnın sayısız kere uygulanmasıyla elde edilmiş; daha sonra cilalanmıştır. Bu tekniği kullanan Jan van Eyck ve kardeşi Hubert, yağlıboya resmi icat etmiş sayılmaktadır” (Haydaroğlu, 2004: 153).

Yapıt her ne kadar din dışı bir sahneyi anlatıyormuş gibi anlaşılabilir da içinde barındırdığı sembolik anlatım, dini bir yaklaşımı da işaret etmektedir.

Tablo 5: Jan van Eyck, Arnolfini'nin Evliliği, 1434, 82x60 cm, Meşe Üzerine Yağlıboya, Londra.

Kaynak: Cumming, 2008.

Jan van Eyck bu yapıtında kullanmış olduğu yöntem, teknik ve üslûp ile Natüralizmin başarılı bir örneğini sergilemiştir. Nesnelerin üzerinde ayrıntıyla durmuş, onları en ince ayrıntısına varana kadar işlemiştir. Giysi, avize gibi nesnelerin dokularını başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Nesnenin madde yapısını da kullanmış olduğu yağlıboya tekniği ile göstermiştir. Resimde bulunan eşyalarla kişilerin maddi durumu, sosyal konumları da gösterilmiştir.

“Odanın döşenişinden yatak odasında oldukları anlaşılıyor. Tavanda asılı lambadan, duvardaki aynaya, cam tespihe ve yerdeki halıya kadar; XV. yüzyılda orta halli bir Flaman'ının evinde bulunabilecek her şey var burada. Van Eyck, değişik kumaşların, kadife ve ipeğin, çeşitli kürk türlerinin kendine özgü yanlarını, cam ve metalin parlaltısını, nesnelerin üzerine düşen ışık titreşimlerini göstermeyi seviyor ve bunları bir kuyumcu gibi sabır ve titizlikle işliyor. Bu işçilğin en güzel örneğini duvardaki aynayla çerçevesinde görüyoruz.” (İpşiroğlu, 2010: 91).

Tablo 5 Ayrıntı: Jan van Eyck, Arnolfini'nin Evliliği, 1434, 82x60 cm, Meşe Üzerine Yağlıboya, Londra.

Kaynak: Cumming, 2008.

Eserdeki her ayrıntının işlenmiş olması görsel bir zenginlik meydana getirmiştir. Avizenin ayrıntısı, duvardaki aynanın etrafındaki işlemlerin ayrıntısı şaşılacak derecede güçlü yansıtılmıştır. Bu yönüyle yapıt, Flaman resim anlayışında yer alan elle tutulacakmış hissindeki nesnelere temasına da uyum sağlamaktadır. Aynanın çerçevesinde bulunan işlemlerin, kullanılan resimlerin etkisi oldukça başarılıdır.

“Aynanın çerçevesinde küçük madalyonlar içine yapılmış olan İsa'nın hayatına ait sahnelerin bir kuyumcu elinden çıkmış olduğu besbelli. Fakat konkav aynanın içinde görünenler çerçeveden de önemli: odanın gittikçe küçülerek aynaya yansıyan görüntüsünde genç çiftin yalnız olmadığını, resimde görünmeyen iki tanık önünde bir nikah töreninin geçtiğini ve sanatçının Arnolfini ve karısını bu törende yemin ederlerken göstermiş olduğunu anlıyoruz. Bu aynanın hemen üstünde, duvarda ‘Van Eyck burada bulunmuştur’ yazılı.” (İpşiroğlu, 2010: 91).

Aynanın Flaman Sanatı'nda oldukça önemli bir yeri vardır. Doğaya atfedilen kutsallığı, aynadan yansımış gibi resmetme eğilimi bu önemi getiren sebeptir. Doğayı aynadan yansımış gibi resmetme anlayışı, Tanrı'nın yaratma gücünün doğayı sanatçının gözünde kutsallaştırması ve bu gücün yansımaları olarak görülen doğanın ressam tarafından resmedilirken titizlikle işlenmesidir.

“Odadaki nesnelere, özellikle yatak, portakal ve küçük köpekle evlilikteki sadakat simgelenmektedir.” (Hollingsworth, Çev : Rengin Küçükdoğan, Ergüder, 2009: 247).

Flaman resmindeki gerçeklik anlayışı, Jan van Eyck'in yapıtlarında görülebilmektedir. Bu anlayış, nesnelere gerçek dünyada nasıl ise öyle oluşu durumu ile doğrudan ilişkilidir. Flaman ressamlarının bütün yapıtlarında görülen titizlikle ayrıntılı çalışma prensibi, doğaya duyulan kutsallığın yanı sıra bilimsel bir gözle görmeye de ilgilidir. Flaman ressamlarının bu yaklaşımı yansıtılan nesnelere ideal bir güzellik anlayışı yüklemenin terkedilip, olduğu, görüldüğü gibi resmedilmesi ilkesini getirmiştir.

Böyle bir durum Jan van Eyck'in bir başka yapıtı olan Gent Mihrabı'ndaki Vydt'nin portresinde görülmektedir. Sanatçı bu resminde, resmedilen kişiyi anıtsallaştırmak, onu ideal bir güzellik anlayışıyla resmetmek yerine, olduğu gibi, görünene müdahale etmeden yansıtmıştır.

Flaman resminde, sanatçılar için destekte bulunan veya resmi sipariş eden kişiler, yapılan eserde yer alabilmektedirler. Flaman resminin başka bir özelliğini de işte bu durum oluşturmaktadır. Bağış yapan resimde yer alabilmekte, kutsal figürlerle birlikte resmedilebilmektedirler.

Gent Mihrabı'ndaki portrede de aynı anlayış mevcuttur. Sanatçı, bağışı yapan kişiyi altar resmine dahil etmiştir. Portreler, Natüralizmin ışığında resmedilmişlerdir. Yukarıda da açıklandığı gibi, görüldükleri şekilde yansıtılmışlardır.

Tablo 6: Jan van Eyck, Vydt'in Portresi -Gent Mihrabı'ndan, 1432, Gent.

Kaynak: https://nl.wikipedia.org/wiki/Joos_Vijd#/media/Bestand:Hubert_van_Eyck_013.jpg

“Vydt diz çökmüş, ellerini göğsü üzerine kavuşturmuş dua ederken görülüyor. Saçı dökülmüş, yanakları sarkmış, gözlerinin altı şişmiş yaşlı bir adam. Sanatçı onu güzelleştirmeye çalışmamış, bu dindar adamı olduğu gibi tanıtmaya özen göstermiş.” (İpşiroğlu, 2010: 89).

Jan van Eyck'in yapıtına bakıldığında kumaşı ne kadar usta bir şekilde, titizlikle işlediği görülmektedir. Dinin etkisinin resimde yer buluşu, resmedilen kişinin aynı atmosferle ilişkilendirilerek resmedilmesi portredeki ifadeye de yansımıştır. Yapıttaki manevi hava, içe dönüklük hali, Flaman'daki ifade gerçekçiliği ile gözler önüne serilmiştir.

Jan van Eyck'in bir diğer eseri olan Kırmızı Türbanlı Adam, ressamın ayrıntıya vermiş olduğu önemi ve ustalığı gözler önüne sermektedir.

Tablo 7: Kırmızı Türbanlı Adam, 1433, 25,5x19 cm Meşe Üzerine Yağlıboya, Londra

Kaynak:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/Portrait_of_a_Man_in_a_Turban_%28Jan_van_Eyck%29.jpg

“Başörtüsünün ve kafasına oturuş biçiminin ayrıntılı resmedilişi, ayrı ayrı çalışılmış olabileceklerini düşündürür” (Cumming, 2008: 110).

Jan van Eyck’ın Kırmızı Türbanlı Adam adlı resmine bakıldığında koyu alanda göze çarpan kırmızının egemen olduğu kumaşı ve kumaş ile son derece ayrıntılı bir biçimde işlenen portrenin varlığı dikkat çekicidir. Görüneni olduğu gibi, en ince ayrıntısıyla resmetme anlayışı, ressamın bu eserinde önemli bir örnek sunmaktadır.

“Rönesans dönemi eserlerinden biri olan ve Jan Van Eyck’a ait “Türbanlı Adam Portresi” adlı çalışma, resimde değişen konulara örnek teşkil ediyor olması ve toplumsal kültürün içinde kırmızının konumlanmasını belirtmesi adına öne çıkan bir yapıt olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada dönemin burjuva sınıfının yansıtıldığı görülmektedir. O dönemde sınıf atlamak isteyen Rönesans erkekleri tarafından kepler ve şapkalar tercih edilen birincil aksesuarlardandı. Kızıl ve koyu kırmızı elbiseler Venedik ve Floransa’da üst mevkideki pek çok devlet memurunun önemli bir parçasıydı” (Boztunalı, 2016: 100).

4. Sonuç

Geleneksel betimleme biçimleri ve dini içeriğinden sıyrılan resimlerin hümanist bakış açısıyla birlikte Rönesans döneminde değişime uğradığı görülmektedir. Rönesans ile gelen yeni anlayış, sanatsal anlamda etkisini göstermiş, resim sanatı içerisinde ressamın sadece dini konuların yer aldığı betimlemelere değil, mitolojik ve gündelik konular gibi birtakım farklı konulara da eğilim göstermişlerdir. Flaman Sanatı’nda daha da farklılaşarak ortaya çıkan gerçeklik anlayışı, natüralist bir anlayışla şekillenerek görüneni olduğu gibi, en ince ayrıntısına kadar gösterme biçiminde ele alınmıştır. Kuzey Rönesansı’nda (Flaman Sanatı) doğanın yaratıcının bir yansıması olarak görülmesi, sanatçıların doğayı aynadan yansımasıcasına resmetmelerine sebebiyet vermiştir.

Dönemde bulunan yağlı boya da resimde yansıtılan konudaki ayrıntılı tutumun aktarılmasında önemli bir yer edinmiştir. Görüneni olduğu gibi ve en ince ayrıntısına kadar yansıtma eğilimi kullanılan malzemenin de tanıdığı olanaklarla daha da bir üst dereceye taşınmıştır. Yansıtılmak istenen görüntünün ayrıntılı olarak betimlenmesi ilkesi, doğanın yüceliği ile Tanrısallığa gönderme yaparken, onun kutsal oluşuna da işaret etmektedir.

Jan van Eyck'ın eserleri incelendiğinde ressamın, Flaman Sanatı anlayışı çerçevesinde gördüklerini olduğu gibi aktarırken, görüneni en ince ayrıntısına kadar yansıtmış ve genel anlamda yorumdan kaçınmış olduğu görülmektedir. Doğanın kutsal kabul edilmişindeki en önemli etkenin, yaratılan her şeyin Tanrı'nın tezahürü, onun bir yansıması görüşü olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Rönesansı'nda (Flaman Sanatı'nda) görünenin ardındaki manaya yönelimin olduğu ve gerçekliğin aktarılmasında duygunun yani sanatçının yorumlama eyleminin durarak, doğanın aynadan yansıması gibi doğrudan bir perspektifin olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Berger, C. (2018). Görme Biçimleri, İstanbul: Metis Yayınları.
- Boztunalı, Z., S. (2016). Resim Sanatında Kırmızı Rengin Serüveni.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanattasarim/issue/27583/291239> (8 Mayıs 2022 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- Cumming, R. (2008). Görsel Rehberler-Sanat, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Charles, V, Manca, J, Mcshane, M, Wigal, D, Çev: Elhüseyni, N. (2012). 1000 Muhteşem Resim (1. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haydaroğlu, M. (2004). 500 Sanatçı 500 Sanat Eseri (2.Baskı), İstanbul: Yapı Yayın
- Hollingsworth, M. Çev : Küçükerdoğan, R, Ergüder, B. (2009). Dünya Sanat Tarihi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- İpşiroğlu, N, M. (2010). Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi (3. Baskı), İstanbul: Hayalbaz Kitap.
- Krausse, A., C. (2005). Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü, Almanya: Literatür Yayıncılık.
- Little, S. (2008). ...izimler-Sanatı Anlamak (2. Baskı), İstanbul: Yem Yayın.
- Turani, A. (2019). Sanat Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tablolar Kaynakçası

- Tablo1: King's College Şapel, Cambridge, 1441. 8. 5. 2022 tarihinde
https://en.wikipedia.org/wiki/Choir_of_King%27s_College,_Cambridge#/media/File:Cambridge_-_King's_Chapel_-_stalles.jpg adresinden alındı.
- Tablo2: Limbourg Kardeşler – Saatler Kitabı, 1416. 9. 8. 2022 tarihinde
<https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/northern-renaissance1/limbourg-brothers/a/limbourg-brothers-trs-riches-heures> adresinden alındı.

Tablo 3: Rogier van der Weyden Middelburg Altarı Sol Pano, 91x40 cm. 1460. 8. 5. 2022 tarihinde https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Rogier_van_der_Weyden_-_The_Middelburg_Altar_-_Google_Art_Project.jpg adresinden alındı.

Tablo 4: Jan van Eyck, Gent Altar Panosu 1432, Pano Üzerine Yağlıboya, 350x461 cm., Gent. Charles, V, Manca, J, Mcshane, M, Wigal, D, Çev: Elhüseyni, N. (2012). 1000 Muhteşem Resim (1. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tablo5: Jan van Eyck, Arnolfini'nin Evliliği, 1434, 82x60 cm, Meşe Üzerine Yağlıboya, Londra. Cumming, R. (2008). Görsel Rehberler-Sanat, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Tablo 6: Jan van Eyck, Vydt'in Portresi -Gent Mihrabı'ndan, 1432, Gent. 10. 5. 2022 tarihinde https://nl.wikipedia.org/wiki/Joos_Vijd#/media/Bestand:Hubert_van_Eyck_013.jpg adresinden alındı.

Tablo 7: Kırmızı Türbanlı Adam, 1433, 25,5x19 cm Meşe Üzerine Yağlıboya, Londra.

11. 5. 2022 tarihinde

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/Portrait_of_a_Man_in_a_Turban_%28Jan_van_Eyck%29.jpg adresinden alındı.